

УДК 351.745.7:343.983.2:343.545

Ємець Олег Миколайович –
кандидат юридичних наук, старший
викладач кафедри спеціальної
техніки та оперативно-розшукового
документування Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ФАКТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ

Розглянуто комплекс питань, пов'язаних із протидією втягненню особи в заняття проституцією, що посягає на моральність громадян, а також становить небезпеку для їхнього фізичного та психічного здоров'я. Визначено суб'єкти та правові аспекти здійснення фіксації фактичних даних про вказані злочини. Запропоновано відповідні рекомендації для працівників оперативних підрозділів, що можуть бути використані під час боротьби з цим протиправним явищем.

Ключові слова: мораль; моральність; оперативні підрозділи; оперативно-розшукова діяльність; проституція.

Однією з найбільш давніх професій у світі справедливо вважають проституцію. Ставлення до неї нині досить неоднозначне, але загалом негативне та зневажливе, адже вона передбачає руйнівний вплив на моральність людини. Також зазначене явище завдає значної шкоди як фізичному, так і психічному здоров'ю осіб, яких утягують у сферу надання сексуальних послуг. Небезпека діяльності, пов'язаної з проституцією, полягає ще й у тому, що нищівного удару зазнає генофонд нації. На жаль, випадки втягнення осіб у заняття проституцією виявляють у нашій державі повсякчас [1, с. 261]. Органи внутрішніх справ України проводять безперервну

діяльність щодо пошуку та фіксування фактичних даних про таку протиправну діяльність.

Так, у червні 2015 р. працівники відділу боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, УМВС Рівненської області задокументували злочинну діяльність 51-річного громадянина Турецької Республіки, який займався втягненням дівчат у заняття проституцією. Він знайомився з молодими дівчатами через Інтернет і пропонував їм заробіток. У його «штаті» працювали 14 дівчат віком до 22 років (усі з малозабезпечених родин). Правоохоронці встановили, що одну з повій чоловік утягнув у заняття проституцією в 17 років. Він також вербував та переправляв дівчат іншій особі за кордон, де вони теж надавали сексуальні послуги [2]. У липні 2015 р. оперативні працівники відділу боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, УМВС Чернігівської області викрили звідницю, яка за матеріальну винагороду організовувала надання сексуальних послуг неповнолітніми дівчатами, утягнутими в проституцію. Під час документування протиправної діяльності було встановлено, що вагітна жителька обласного центру втягнула та за матеріальну винагороду організовувала зустрічі п'ятох своїх неповнолітніх подруг із любителями «полунички» [3]. Статистичні дані свідчать, що в Україні щороку реєструють сотні фактів сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією: 2008 р. – 317; 2009 р. – 259; 2010 р. – 264; 2011 р. – 266; 2012 р. (до листопада) – 182; 2013 р. – 370, 2014 р. – 303.

Вивченням різних аспектів роботи з виявлення, припинення, документування та розслідування злочинів проти моральності присвятили праці такі науковці та практики, як О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, В. І. Василичук, І. О. Воронов, О. М. Джу́жа, А. А. Небитов, Д. Й. Никифорчук, С. С. Чернявський та ін. Водночас, з огляду на організаційні та правові зміни в діяльності правоохоронних органів України, дедалі більшої актуальності набуває проблема забезпечення ефективності боротьби зі злочинністю в нових умовах. Саме цим, а також важливістю питання захисту суспільної моралі від протиправних діянь обґрунтовується визначена нами мета щодо вироблення пропозицій для оперативних підрозділів з

удосконалення роботи з фіксації фактичних даних про втягнення особи в заняття проституцією.

Відповідальність за втягнення особи в заняття проституцією передбачено ст. 303 Кримінального кодексу України [4]. Її диспозиція передбачає такі дії, як втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства. Кваліфікуючими ознаками злочину за ч. 2 цієї статті є вчинення тих саме дій щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності; за ч. 3 – учинення тих саме дій щодо неповнолітнього або організованою групою; за ч. 4 – учинення тих саме дій щодо малолітнього, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки. Максимальну санкцію законодавець передбачив у вигляді позбавлення волі на строк до 15 років. Зауважимо, що відповідальність за втягнення малолітнього чи неповнолітнього в заняття проституцією чи примушування їх до заняття проституцією за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу, уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням або погрозою застосування насильства, використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

Поняття проституції в законах України не визначено. Загалом її тлумачать як надання сексуальних послуг (здійснення статевих актів, задоволення статевої пристрасті в неприродних формах, учинення будь-яких інших дій сексуального характеру, пов'язаних із різноманітними формами сексуальних збочень) задля отримання доходу різним партнерам і не на основі особистої симпатії, приязні. Не має значення, учиняються ці дії з особами протилежної статі чи однієї. Надання сексуальних послуг зумовлюється винагородою, здійснюється за плату. Домовленість про оплату має бути досягнуто ще до вчинення сексуальних дій, хоча конкретна ціна може й не називатися. Заняття проституцією означає надання сексуальних послуг

протягом певного часу різним клієнтам або одноразово, але кільком особам одночасно. Утягнення – це дії, унаслідок яких іншу особу підштовхують до певної поведінки (у цьому разі – до заняття проституцією), залучають до неї. Зрештою в такій особі виникає бажання поводитися певним чином. На відміну від примушування, особа згодом вчиняє бажані для винного дії за власною волею. Утягнення полягає у впливі на свідомість конкретного чоловіка чи жінки завдяки переконуванню в доцільності, вигідності певної поведінки. Воно здійснюється шляхом умовлянь, підкупу, розпалювання почуття помсти, заздрощів або інших низьких спонукань, розповідей про легкість і доступність певних дій, навчання способам та прийомам їх виконання тощо. Примушування полягає в діях, унаслідок яких інша особа всупереч своєму бажанню повинна почати займатися проституцією [5, с. 896].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6], фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [4], зокрема за втягнення особи в заняття проституцією, належить до завдань оперативно-розшукової діяльності. Підставами для проведення останньої є наявність одержаної в установленому законом порядку достатньої інформації, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються, а також осіб, які готують учинення злочину. Рішення про проведення оперативно-розшукових заходів заборонено приймати за відсутності підстав для цього (ст. 6 цього Закону) [6].

За наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводять оперативно-розшукову справу (ст. 9) [6]. Саме після цього проводять оперативно-розшукові заходи, спрямовані на фіксування фактичних даних про втягнення особи в заняття проституцією. Водночас слід пам'ятати, що законодавець визначив окремі обмеження. Так, у ст. 8 цього Закону [6] йдеться, що негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, місця, спостереження за особою, зняття

інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місця перебування радіоелектронного засобу здійснюють на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовують задля запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо. Таким чином, зазначені заходи можна здійснювати лише тоді, коли йдеться про фіксування фактичних даних про втягнення особи в заняття проституцією, якщо є кваліфікуючі ознаки, передбачені ч. 2, 3 та 4 ст. 303 Кримінального кодексу України [4].

Згідно з результатами вивчення специфіки роботи правоохоронних органів у сфері протидії втягненню особи в заняття проституцією, пропонуємо працівникам оперативних підрозділів органів внутрішніх справ здійснювати заходи, спрямовані на встановлення:

людей, які мають намір утягнути осіб у заняття проституцією, задля вивчення можливості щодо запобігання злочину та фіксування фактичних даних про протиправну діяльність;

людей, які готуються до втягнення осіб у заняття проституцією;

людей, які вже займаються втягненням осіб у заняття проституцією;

людей, яких утягують у розпусні дії та вже залучених до надання сексуальних послуг;

людей, які користуються послугами осіб, утягнутих у заняття проституцією;

свідків та очевидців утягнення осіб у заняття проституцією; приміщень та інших місць, які використовують для надання сексуальних послуг;

грошей і цінностей, витрачених на організацію злочинної діяльності, джерел їх надходження;

протиправного доходу, тобто грошей та цінностей, отриманих злочинним шляхом. Водночас необхідно вжити заходів щодо встановлення інших матеріальних цінностей

причетних до таких злочинів осіб задля можливого забезпечення в майбутньому позову про відшкодування завданих ними збитків; предметів і документів, що мають оперативно-розшукове та доказове значення. Це можуть бути деталізації телефонних з'єднань причетних до протиправної діяльності осіб, боргові розписки, передусім осіб, яких втягують у проституцію, носії електронної інформації із записами відеокамер спостереження в приміщеннях, де надають сексуальні послуги, або автостоянках, розміщених неподалік тощо;

конкретних фактів утягнення осіб у заняття проституцією;
інших фактичних даних про втягнення осіб у заняття проституцією.

На підставі проведеного аналізу сучасної практики протидії правоохоронними органами злочинам проти моральності, зокрема втягненню осіб у заняття проституцією, рекомендуємо відповідні оперативно-розшукові заходи спрямувати на фіксування фактичних даних про:

конкретні дії, спрямовані на підготовку та вчинення втягнення осіб у заняття проституцією;

осіб, які готують або безпосередньо втягують осіб у заняття проституцією (максимально повну інформацію, тобто анкетні дані, сімейний стан, спосіб життя та зв'язки, особистий характер і звички, можливе кримінальне минуле та обізнаність із методами оперативно-розшукової діяльності, місця відпочинку та можливі позашлюбні стосунки, доходи й матеріальне становище, наявність автотранспорту, володіння зброєю чи технікою рукопашного бою тощо);

у разі підготовки або вчинення злочину групою осіб – про її членів та ієрархічну структуру, особу лідера та методи керівництва, зв'язок між її членами, роль кожного з учасників на різних етапах протиправної діяльності;

обставини вчинення втягнення осіб у заняття проституцією;

ще не встановлені епізоди іншої протиправної діяльності та її обставини. Ідеться про можливість торгівлі людьми, сутенерство, створення та утримання місць розпусти, увезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів тощо;

осіб, яких утягують у заняття проституцією, особливо якщо це діти (максимально повна інформація від анкетних даних до способу життя та матеріального становища);

корупційні зв'язки осіб, які готують або вчиняють утягнення осіб у заняття проституцією, з посадовими особами органів державної влади та працівниками правоохоронних органів України;

зв'язки осіб, які готують або вчиняють утягнення осіб у заняття проституцією, зі злочинними групами та організаціями в країні;

можливі міжнародні корупційні зв'язки осіб, які готують або безпосередньо втягують осіб у заняття проституцією, з посадовими особами органів влади та працівниками правоохоронних органів інших країн;

можливі міжнародні зв'язки осіб, які готують або вчиняють утягнення осіб у заняття проституцією, зі злочинними групами й організаціями за кордоном, окремими особами, які можуть допомагати в протиправній діяльності;

приміщення та місця, де планується надання сексуальних послуг або де вони вже надаються чи надавались;

способи грошових розрахунків між учасниками протиправної діяльності;

місця зберігання коштів, а також відомостей про осіб, які їх отримують, розподіляють і мають до них доступ;

місця, де перебувають документи чи інші предмети, що можуть слугувати речовими доказами (паспорти та інші документи осіб, яких утягують у проституцію, записники, носії цифрової чи аналогової інформації, документи про лікування від венеричних хвороб або обстеження в лікаря, про надання медичної допомоги тощо);

можливий легальний бізнес осіб, які готують або вчиняють втягнення осіб у заняття проституцією, що може використовуватись як прикриття протиправної діяльності;

причини й умови, що сприяють утягненню осіб у заняття проституцією;

подальші злочинні плани осіб, які готуються до втягнення, утягують або втягували осіб у заняття проституцією.

Отримані матеріали оперативно-розшукової діяльності про втягнення осіб у заняття проституцією, згідно зі ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6], використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування, а також для отримання фактичних даних, що можуть слугувати доказами в кримінальному провадженні задля притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів.

Зважаючи на результати дослідження комплексу питань, пов'язаних із фіксуванням фактичних даних про втягнення особи в заняття проституцією, можна зробити висновок, що зазначений напрям діяльності належить до компетенції оперативних підрозділів органів внутрішніх справ. Водночас законодавець передбачив право проводити весь комплекс заходів задля запобігання втягненню особи в заняття проституцією в межах оперативно-розшукового провадження лише тоді, коли є хоча б одна з таких ознак учинення цього злочину: щодо кількох осіб або повторно; за попередньою змовою групою осіб; службовою особою з використанням службового становища; особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності; щодо неповнолітнього; організованою групою; щодо малолітнього або якщо спричинені тяжкі наслідки. Висловлені нами рекомендації щодо особливостей фіксування фактичних даних про втягнення особи в заняття проституцією можуть бути використані як теоретичне підґрунтя для подальших наукових розробок у цій сфері, а також працівниками правоохоронних органів під час протидії злочинам проти моральності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ємець О. М. Пошук фактичних даних про втягненню особи в заняття проституцією / О. М. Ємець // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 260–269.
2. Рівненські міліціонери затримали іноземця за торгівлю людьми та сутенерство: СЗГ УМВС України в Рівненській області [Електронний ресурс] / МВС України [сайт]. – Режим

доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1395735>. – Назва з екрана.

3. У Чернігові вагітна сутенерка зводила неповнолітніх дівчат з любителями «полунички»: СЗГ УМВС України в Чернігівській області [Електронний ресурс] / МВС України [сайт]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1545829>. – Назва з екрана.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка – 7-ме вид., переробл. та допов. – Київ : Юрид. думка, 2010. – 1288 с.

6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.